

sik kiváló válogatott kötetet is, *A jövő ősrégészeinek* címmel. Sajnos az a kiadvány csak 100 példányban készült el, s az ünnepségen el is fogyott. Éppen ezért csak remélni tudjuk, hogy a *Ví(g)aszkereskedés* a lehető legtöbb költsézetet szerető, elmélkedésre vágyó olvasóhoz eljut.

L. SIMON LÁSZLÓ

(*Vörösmarty Társaság, Székesfehérvár, 2002. 144 o.*)

Veress Miklós: *Éjszaka gyűrött atlaszon*

Veress Miklós kötetei 1972-től sűrű egymásutánban jelentek meg, majd 1985 után másfél évtizedes szünet következett. A csendet az évezred legvégén kiadott *Somogyi utazás* törtéte meg: talán – az életmű ritmusát megtartva – egy újabb másfél évtizedes sikersorozat nyitánya? Hisz azóta a 2001-es összegyűjtött versek után most itt van a válogatott versek gyűjteménye is, tehát az új évezred eleje mindenképp az összegzést, a számvetés lehetőségét is elhozta. Az *Éjszaka gyűrött atlaszon* a hatvanéves költő hatvan versét mutatja be, az eddigi életmű esszenciáját, amely kijelöli a helyét mint „múlt századi költőt” (ahogy a szerző magát a fül-szövegben nevezi). Az életművel va-

ló szembesülést segíti a versek ciklusba sorolása mellett a borítótápl is, ahol a költő rövid vallomása, könyveinek listája és fél tucat, lényegre tapintó kritikarészlet olvasható.

Veress életművének legfőbb előzménye József Attila, akinek nemcsak követője, hanem – szerencsés pillanataiban – folytatója is tud lenni: legalább tucatnyi nagy vers alkotója. Istent állandóan és különféleképpen megidézve, végül a hitet mégsem vállalva, a kétséges gondviselés helyén mindkettejük számára fölértelkelődik a közösség tevékeny alakítása: a közélet. (Veress számára a legfontosabb közösség-lehetőség a nemzet.) A közéletiség azonban nem megy a személyesség rovására, hiszen mértéke, igazolása az emberi teljesség munkálása. Jó példa erre Veress kikövetkeztethető hazafoglalma. Számára a haza az országnak, de főleg a nemzetnek az a része, amely személyes élménnyé, éltető gazdagsággá válik: „Amiért hittél te kívül / azt örököltem szívül / s végem a csöndek hozzák / ha belül nem dobog már / ez a nyugtalan ország / Albertus Molnár.” A kívánatos közélet tehát a hagyomány és a föld hazává, otthonná alakítása („Itthol vagyok hazámban / tán bennem is hazám”). Egyelőre azonban ez ritkán sikerül, és az eszményhez képest a világ felfordultnak látszik. Ezzel a világgal szembesít a szenvedés és a belső sivárság. Veress (is) gyakran idézi meg a „semmit”, az „éjszakát”

az egzisztencialista bölcelet szellemében, Sartre-nak pedig önálló verset szentel. A fölfordult világ azonban néha szenvedés nélkül is tudomásul vehető: a játékos humor a költő számos művének erőssége. (És elsősorban ez rendelte arra, hogy több kötet „gyerekverset” írjon.)

A látásmód hasonlósága a két költészet jellegében is megmutatkozik: József Attilához hasonlóan Veress költészetében is nagy szerep jut a motívum-összefüggéseknek, a síkváltásoknak, a gondolatiságnak, az erőteljes képi világnak és az egyes szám második személyű – többnyire önmegszólító – beszédmódnak. Fontosabb motívumai közül a tűzhöz kapcsolódóak az ember lényegére, személyességére (esetleg isteniségére) utalnak, a csillag az éjszakán túli reményre vagy legalábbis az eligazodás, az értelemtalálás esélyére, a zászló az eszménytalálásra, a madár (és repülés) a valóság fölé emelkedésre, a művészetre. Számos versben a motívumok alakítják ki, illetve fedik föl a szerkezeti vázát, legtöbbször egyfajta keretes szerkezetet, mint például az időrendben első nagy vers, az *Átváltozások* esetében. (Veress Miklós keretes megoldás iránti vonzalmát mutatja a kötetkompozíció is: a nyitó és a záró vers zsoltárosága egymást idézi.) A síkváltások közül legjellemzőbb az elvont és a konkrét, az esetleges és a törvényszerű, az ember fölötti és az emberléptékű egymás mellé állítása.

Az elmélkedő beállítottságból adódik, hogy a versek viszonylag hosszúsúak, gyakran több részre oszlanak. Az archetípusos és a köznapi életből egyaránt építkező képiséget leggyakrabban metaforák és hasonlatok emelik ki. A saját alkotású igék („elhóhérulni”, „elhiányul” stb.) is metaforáknak tekinthetők. Az írásjelek elhagyása pedig a ritmus és a képek logikáját erősíti föl a nyelvtani logika háttérbe szorításával.

Főleg későbbi verseiben sokat kísérletezik a költő. Montázszerű, idézetekre épülő, váratlan ugrásokkal és kihagyásokkal elidegenítő versei megmaradnak kísérleteknek, szerepversei viszont letisztultabbak. Néha egy-egy részt demonstratívan – és sikerrel – átenged a hangzás ihletének („mikor zuhanhat vissza / égni valami égbe”; „vagy csak ope-rettből / a szánok – szánjuk bűneinket / és beleszántjuk őket a földre”).

Veress Miklós hisz a vers valóságfölöttiségében. Számára még fontos az a talán leginkább a romantikához köthető hagyomány, hogy a költészet az élet célja, hisz ez az igazi – örök – otthona: „Psalmus: százötvenkettő / aztán: halhat a költő / fontos csak ami támadt / léleklángjából: zsoltár.” Hogyan lehetséges ez? Úgy, hogy a múlt és kétes valóságkép fölötti vagy alatti igazi valóságot szólaltatja meg a költészet. Valami örök alapnak a fordítása, aktualizálása: „s a versben hinni csak a versben / mely hogyha idő és az úr /

önkezetébe visszareccsen / az egy
amely megmenekül // hiszen csak
rezgés amit rögtön / elnyom ma
gépzaj vagy ricsaj / de megszólal
majd az anyagtömb / megértőbb
atomjaival”.

STURM LÁSZLÓ

(*Kortárs Kiadó, Bp., 2002. 160 o. 1700 Ft*)

Ingeborg Bachmann:

Malina

Csaknem húsz évvel a *Szimultán* és néhány évvel a *Három út a tóhoz* című elbeszéléskötetet követően jelent meg a neves író, Ingeborg Bachmann harmadik magyar nyelvű könyve. Pete Nóra fordítása hiánypótlónak is mondható, hiszen az 1971-ben közreadott *Malina* a második világháború utáni osztrák irodalom egyik kiemelkedően fontos alkotása. A három nagyobb fejezetre tagolódó, de apróbb töredékekből és belső magánbeszédékből összeálló regény női főszereplője múltjának „sötét történetét” próbálja felidézni és elmondani hol valóságosan jelen levő, hol elképzelt hallgatójának, Malinának. Ezzel párhuzamosan egy másik férfihoz fűződő szerelemének történetét beszéli el.

Legerőteljesebben alighanem a regény első fejezete képes megjelení-

teni a belső egyensúly elvesztésének és az önmagunkon túli támasztékok keresésének tapasztalatát. A regény szövegének szépségét itt elsősorban az elbeszélő jelenhez és múlthoz, a másikhoz és önmagához való viszonyának változatos, a regény egyenmű nyelvi közegéből kiemelkedő, de a keresés reménytelenségét megtestesítő nyelvi formái adják. A főszereplő azokat a mondatokat, „együgyű mondatkezdeteket, félmondatokat, mondatvégeket” keresi, melyek „biztosítanak valakit, aki alól kicsúszott a talaj”. A második fejezet a főszereplő álmait beszéli el, melyek – a múltat felidézve – az elviselhetetlennel szembesítenek, s amelyek hatása alól az olvasó nehezen tudja kivonni magát. E fejezet mégsem tekinthető a regény legsikerültebb részének, mert azzal a veszéllyel fenyeget, hogy a történet túlságosan is könnyen fölfejthetővé válik. Az első fejezet ezzel szemben bizonytalanságban tartja az olvasót, képes-e egyáltalán az emlékezés arra, hogy – meglelve eredetüket – magyarázatot adjon a dolgokra.

A regény harmadik fejezete már a széthullás egyirányú folyamatát mutatja be. A belső magánbeszéd eszközt alkalmazó elbeszélés egyre inkább átadja helyét a párbeszédnek, mely azonban nem a közelség és a kötődés, hanem az eltávolodás és a magány állapotáról ad hírt. A főszereplő egyedül marad szenvedésével, melyet a regény tanúsága szerint